

OLAĞANDIŞI YÖNETİM USULLERİ

Olağanüstü yönetim usulleri, devletin normal hukuk düzeninin kuralları ile karşılanmasına imkan olmayan olağanüstü bir tehdit veya tehlike karşısında başvurduğu özel yönetim usulleridir. Olağanüstü hal rejimini konusu veya içeriği ülkeler ve olağanüstü rejiminin çeşidine göre farklılık arz etmekte ise de, bu rejimlerin mahiyetleri gereği olarak görülen özellik, idarenin yetkilerinin ve özellikle takdiri yetkilerinin normal zamanlara göre genişlemesi, kişilerin temel hak ve hürriyetlerini normal zamanlara oranla daha ileri ölçüde sınırlamalar yapılabilmesidir.

Jeopolitik konum gereği herkesin gözü bu coğrafyada olan ülkemiz Türkiye gibi dört tarafı hainlerle kuşatılmış; ülke bütünlüğünü parçalama amaçlı çatışmalara, terörizm faaliyetleri ile askeri müdahalelere sıkça rastlanan bir ülkede olağanüstü yönetim usulleri önem kazanmakla birlikte ülkemizdeki olağanüstü yönetim usulleri hususuna girmeden evvel genel olarak olağanüstü yönetim usullerinin teorik temelleri noktasında özet olarak bilgilendirme yapmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

OHAL TEORİSİ

OHAL teorisi hukuk ile siyaset bilimleri arasında boşluk olarak tartışıla gelen ve temelleri Roma Dönemine kadar dayanan bir alandır. 20 yüzyılın başlarında hukuk-siyaset-felsefe alanlarında söz sahibi olan Carl Schmitt ilk olarak OHAL teorisini ortaya atan kişi olarak bilinir ancak Carl Schmitt'in teorilerine başta Hobbes ve Rousseau'nun sözleşme modelleri olmak üzere Kelsen'den Bodin'e, Machiavelli 'den Platon'a kadar geniş bir düşünür kitlesinin kaynaklık ettiği söylenilebilir.

Carl Schmitt'i bu düşüncelere iten saik hiç kuşku yok ki iki cihan harpleri arasında yaşanan ekonomik ve siyasi buhranlardır. Carl Schmitt o dönemleri atlatmanın yolunu liberal demokrasileri rafa kaldırmakta bulmuş, tabiri caizse faturayı halkın seçtiği meclise kesmiştir. **Ona göre mecliste cereyan eden ve bitmek bilmeyen siyasi kavgalar, ilerlemeyi durdurmakla kalmayıp buhranlı zamanları atlatmada da gecikmenin müsebbibiydi.** Yine Carl Schmitt'e göre Olağanüstü halden bahsedebilmek için sınırsız yetkinin de söz konusu olması, yani mevcut düzeni bütünüyle askıya alan "İstisnâî halin" devreye girmesi elzemdi. 1930'larda iktidara gelen Nazi partisinin taraftarı olan ünlü düşünür Carl Schmitt "**Egemen, olağanüstü hale karar veren kişidir.**" diyerek normal bir hukuk devletinde Anayasa'ya yüklenen işlevin tersine; **egemenliğin, hiçbir denetime tabi olmadığını belirtmiş; Egemenin hem hangi durumların istisnai hal olup olmadığına hem de istisnai hallerde hangi kararların uygulanıp uygulanmayacağına karar veren unsur olduğunu belirtmiştir.**

İşte bu şekilde teorik temellerinin Carl Schmitt tarafından atılan **olağanüstü hal, diğer bir deyişle "İstisnai hal", çağımızda uluslar üstü bir niteliğe bürünüp küresel boyutlara ulaşabilmekte ve bazı güçlü devletler tarafından başka devletleri baskı ve güdümleri altında tutmak, işgal etmek, şeklinde uygulanabildiği gibi terör tehditleri, uluslararası göç, ırkçılık ve islamafobi gibi nedenlerle hem ülke içi hem de uluslararası sebeplerle uygulanmaktadır.**

Nitekim ABD'deki ikiz kulelere yönelik 11 Eylül saldırıları, 2015 yılının kasım ayında Fransa'nın Paris şehrinde ve 12 Haziran 2016 tarihinde Orlando'da bir gece kulübünde meydana gelen saldırı sonucunda olağanüstü hal ilan edilmiş, bu durum dünya kamuoyunu epeyce meşgul etmiştir. Bunlardan başka Filipinler de tropikal fırtına, Kaliforniya'da gaz sızıntısı, North Carolina, Tennessee, Maryland, Pennsylvania, Georgia, Virginia, West Virginia ve New Jersey gibi eyaletlerde kar fırtınası ve Myanmar'da mezhepsel çatışmalar sonucunda olağanüstü hal ilan edilmiştir.

OLAĞANÜSTÜ YÖNETİM USULLERİNİN TÜRK ANAYASALARINDAKİ NİTELİĞİ

1961 Anayasası 2 tür olağanüstü yönetim usulü öngörmüştü:

1- **Olağanüstü Haller:** 1961 Anayasası, “olağanüstü hallerde, vatandaşlar için konulabilecek para, mal ve çalışma yükümleri ile olağanüstü halin ilanı, yürütülmesi ve kaldırılması ile ilgili usuller yasayla düzenlenecektir.” hükmünü ihtiva etmekteydi. Buradan da anlaşılacağı üzere 1961 Anayasası hangi hallerde olağanüstü halin ilan edileceğini belirtmemekle birlikte madde gerekçesi ile ilgili maddenin lafzi yorumuna bakıldığında, olağanüstü halin ancak iktisadi buhran ve genel afetin doğurduğu olağanüstü hale hasredilmiş olduğunu görmekteyiz.

2- **Sıkıyönetim:** Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması durumunda ilan edilebilirdi.(m.124) Maddede 1971 yılında yapılan değişiklikle sıkıyönetim ilanı içim aranan nedenler, süre ve kapsam yönünden genişletilmiştir.

1982 Anayasası ise esasta aynı sistemi benimsemekle birlikte 1961 Anayasasındaki gibi 2’li bir ayırım yerine 3’lü bir ayırma gitmiştir:

1. 1961 Anayasasında 123.maddesinde düzenlenen Olağanüstü haller konusuna tekabül eden 1982 Anayasasının 119.maddesinde düzenlenen olağanüstü hale göre tabi afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde,

2. Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde olağanüstü hal ilan edilebilir.

3. Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle sıkıyönetim ilan edilebilir.

Her üç olağanüstü yönetimin ortak özelliği, yetkinin, olağanüstü halin veya sıkıyönetimin ülkenin bir veya birden fazla bölgesinde veya tamamında ilanının **Cumhurbaşkanı Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu’na** verilmiş olmasıdır. Bakanlar Kurulu bu yetkiyi yukarıda 1.başlıkta belirtilen, doğal afet ve ağır ekonomik buhranlarda kendi değerlendirmesiyle; diğer 2. ve 3. başlıklarda belirtilen şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına bağlı olağanüstü hallerde ve sıkıyönetim ilanına ilişkin hallerde Milli Güvenlik Kurulu’nun görüşünü almak suretiyle kullanabilmektedir. Milli Güvenlik Kurulu’ndan bu hususta alınan görüş, bu Kurulun diğer kararlarında olduğu gibi Bakanlar Kurulu’nu bağlamayacağı ve istisari nitelikte olduğu açıktır. **Her 3 halde de olağanüstü hal ilânına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise; olağanüstü hallerde derhal, sıkıyönetim halinde hemen toplantıya çağırılır. Her üç halde de ilan süresi altı ayı geçemez. TBMM bu süreyi değiştirebilir, gerekli görürse olağanüstü hali ve sıkıyönetimi kaldırabilir. TBMM, Bakanlar Kurulu’nun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. Savaş hallerinde Sıkıyönetim süresinin uzatılmasında, 4 aylık süreyle sınırlı olma koşulu aranmaz.**

Anayasanın 121. Maddesine göre, doğal afet, tehlikeli salgın hastalıklar ve ağır ekonomik bunalım halleri nedeniyle ilan edilecek olağanüstü hallerde, 1961 anayasasında olduğu gibi, para, mal ve çalışma yükümlerinin yanında aynı madde de anılan “...olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere ... temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandırılacağı kanunda düzenlenir.” hükmünden de anlaşılacağı üzere olağanüstü hallerde uygulanacak kısıtlamalar ve yükümlülüklerle sınırlı kalmamakta, gerektiği takdirde diğer temel hak ve hürriyetleri sınırlayabileceği gibi durdurabileceği anlaşılmaktadır. Ancak Anayasa'nın bu hükmü siyasi erkin olağanüstü hallerde dilediği gibi temel hak ve hürriyetleri kısıtlayabileceği anlamına gelmemektedir. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması başlığını taşıyan Anayasa'nın 13. maddesine göre temel halk ve hürriyetlerin sınırlandırılabilmesi ancak kanunla, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ve ancak anayasanın 13. Maddesinin 1. Fıkrasında belirtilen genel sebeplere ve ayrıca anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen sebeplerle demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak ölçülülük ilkesine bağdaşarak mümkün olabilmektedir. Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması başlığına sahip 15. maddesi ile “Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir” şeklinde hüküm altın alınmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında “savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz” hükmü ile olağanüstü yönetim usullerinin uygulandığı dönemlerde bile dokunulmayacak çekirdek haklar alanı oluşturulmuştur. Ancak, Parlamento'nun Olağanüstü hal ve sıkıyönetim hallerine ilişkin kararları niteliği itibariyle Parlamento Kararı olduğu için, parlamento kararlarının da anayasada belirtilen istisnalar hariç yargısal denetime tabi olmadığından, olağanüstü yönetimlere ilişkin kararlar denetime tabi tutulamaması sebebiyle, gerekli olmadığı takdirde verilen OHAL kararının kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin gereksiz yere sınırlandırılması veya durdurulması tehlikesini barındırdığı söylemek yanlış olmayacaktır. Aynı şekilde OHAL dönemlerinde çıkartılan ve olağan dönemlerde çıkartılan KHK'den farklı olarak Cumhurbaşkanı Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nun, yetki kanununa ihtiyaç duymaksızın çıkartılan ve Anayasamızın 148'inci maddesinde “olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan KHK'lerin Anayasaya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz” hükmü ile denetimi yasaklanmış OHAL KHK'ler, anayasada belirtilen çekirdek haklar alanına zeval getirebilecektir.¹

Türk Hukukunda anayasal temelleri yukarıda anlatıldığı gibi olan olağanüstü yönetim usullerinin Türk siyasi hayatına tezahürlerine sıkça rastlamak mümkündür: Doğuda cereyan eden Şeyh Said İsyanı, Kubilay olayları, İkinci Dünya Savaşı, 1960 yılındaki 27 Mayıs hareketi, Kıbrıs Harekâtı ve 12 Eylül'de ki darbeden sonra olmak üzere birçok defa olağanüstü yönetim usullerinden olan savaş, seferberlik ve sıkıyönetimin ilanı yoluna gidilmiştir.

Olağanüstü yönetim usullerinin bir diğeri olan OHAL'e, Türk siyaset tarihinde ilk olarak 80'li yıllarda “artan terör olayları” gerekçe göstererek ülkenin doğu bölgesinde bir veya birden fazla şehri kapsayacak şekilde ilan edilmesi ile rastlanılmaktadır; bu durum Kasım 2004 tarihine kadar devam etmiştir. Son olarak 15 Temmuz gecesinde yaşananlar bu milletin siyasi tarihine damga vurmuştur. 15 Temmuz 2016 tarihinde bu milletin/devletin uçağını, tankını, tüfeğini kullanan; bu

¹ 15/07/2016 tarihli Darbe Girişimi kapsamında, OHAL çerçevesinde yapılan iş ve işlemler için aynı görüşte olmadığımızı belirtmekle birlikte, tehlikenin ortadan kalkmasını müteakip tüm yargı ve adli işlemlerin azami dikkat ve genel hukuk kuralları içerisinde yapılması gerektiğini belirtmemiz gerekir.

milletin/devletin üniformasını da giyerek asker, komutan kamuflajına bürünmüş teröristler tarafından, bu milletin demokratik seçimlerle işbaşına gelmiş meşru hükümeti ve Cumhurbaşkanı'na hatta milletin iradesinin tezahürü olan Gazi Meclisimize kastedilmiş; bu hainlerin namluları bila kayd-ü şart, hâkimiyetin hakiki sahibi olan milletimize çevrilmiştir.

Tarihi destansı zaferlerle dolu olan ferasetli, kahraman, aziz milletimiz, ülkesine kasteden bu hainlere canlarını hiçe saymak suretiyle, cesurca karşı koymuş ve her kesimden farklı görüşe sahip bireyler, tek yürek, tek bilek olarak demokrasiye sahip çıkmıştır. Aziz milletimizin dik duruşu ve Türk Silahlı Kuvvetleri ile emniyet güçleri tarafından düzenlenen operasyonlar neticesinde 15 Temmuz kalkışması bastırılmış ve hainler teslim alınmıştır. Olaylar neticesinde 104'ü darbe yanlıları olmak üzere toplamda 300 den fazla kişi hayatını kaybetmiştir. 2500'e yakın kişi yaralanmıştır. Yaşananlar göstermiştir ki, bu milletin suyunu içip ekmeğini yiyip sonra bu ülkeye namlu çevirmiş onursuz, omurgasız güruh sadece askeri otoriteyi değil devleti bir kanser gibi sararak, medyadan eğitime, sağlıktan adalete, yargıdan emniyete, TSK'dan sivil toplum kuruluşlarına kadar her yere kök salmışlardır. **Ülkenin her yerine sirayet etmiş bu ihanet şebekesiyle mücadele etmek ve ciddi şekilde bozulan kamu düzeninin tekrar tesis edilmesi gerekliliği üzerine 21 Temmuz 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Başkanlığı'nda toplanan Bakanlar Kurulu tarafından MGK'nın tavsiye niteliğindeki görüşü alındıktan sonra Anayasanın 120.maddesindeki "Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması" sebepleriyle olağanüstü hal kararı çıkmış ve bu karar TBMM tarafından onaylanmıştır.**

Hiç şüphesiz OHAL, Gazi Meclis'in iradesini askıya alma, yok sayma niteliğinde millete rağmen alınmış bir karar olmayıp millet için asayişin sağlanmasına yönelik bir güvence, anayasal bir tedbirdir. Yine hiç kuşkusuz toplumsal huzurun temini, asayişin sağlanması maksadıyla devletin elini güçlendirmek, olağan dışı şartlara olağanüstü yönetim modeliyle karşılık vermek gayet tabiidir. Zaten OHAL, sadece karar mercileri eliyle alınmış bir karar olmayıp, millet iradesinin almış olduğu çözüm yoludur. **15 Temmuz gecesi ve akabinde gerçekleştirilen devletin her kademesine sirayet etmiş hainleri temizleme amacını güden operasyonlar en olağan pozitif uygulama görüntüsü sergilemektedir. Ancak sürekli dile getirdiğimiz üzere adaletin güçlü, güçlünün adil olduğu bir dünya, bir Türkiye için hukuka, adalete ve hakkaniyete her zaman her yerde ihtiyacımız olduğu unutulmamalıdır. Gerekirse FETÖ için başlatılan operasyonlar, DAES, PKK başta olmak üzere tüm terör örgütlerini kapsayacak şekilde genişletilmelidir.**

Sıkıntılı dönemlerden geçtiğimiz şu günlerde ayrıştırmacı, kutuplaştırmacı söylem ve tavırlara izin vermeksizin kapsayıcı, birleştirici tavırları ile ittifak eden tüm siyasetçilerimizi bu davranışlarından dolayı tebrik ediyor ve bu tavırların devam etmesini bekliyoruz. Yazımızı Akifvâri bir dua ile bitirmek istiyoruz: "Allah bu millete bir daha böyle şeyler yaşatmasın."

ÖZDOĞAN HUKUK BÜROSU 2016'

Derleyen : Stj.Av.Hasan VAR
Editör : Av.A.Göktürk ÖZDOĞAN